

השפעת השירה אצל העברים

את העובדה כי לעם זה הייתה שירה שהשפעתה נפלאה גם אויביו לא יוכלו להכחיש; ובמיוחד בכל הנוגע לרוח של אמנות השירה שלהם, לאופן ולכוונה של השפעתה, נדמה לי כי היא אב טיפוס מיוחד במינו והיחיד על פני הארץ. לו אך מעצם השפעתה שירה זו היא אלוהית. אלוהים הוא זה המדבר שם; ברוח אלוהים מלאים שריהם, ולאלוהים הם זורמים בחזרה. להציג אותו, להלל ולגלות אותו, לעשות את העם הנבחר לעם שלו, לעם של אלוהים – זוהי בלבד כוונתם הגדולה והטהורה.

אדלג כעת על תיעוד הבריאה ועל הגורלות הראשונים של המין האנושי עד להפרדת העמים. אף על פי שגם בהם ישנם מקומות שיריים, הם עדיין אינם שירה; אולם הם חייבים שיהיו בהם מקומות שיריים, מאחר שהם מכילים את התוכן "שמיים וארץ, בריאת האדם ומצבו הראשוני, חיבוק הכלה ראשונה, החטא הראשון, התחושה והקללה שהתלוו לרצח הראשון, דין המבול הראשון לצד התחושה החוזרת של התחדשות הקרקע לנוכח חיוכה של הקשת הראשונה בענן" ועוד דברים גדולים מעין אלה. אין ספק שהסיפור הפשוט ביותר של ההכל, חייב להשפיע את ההשפעה המופלאה ביותר והראשונית בכל פעם מחדש. הוא משפיע כך על כל הילדים ועל אלה שאינם לכודים בדעות קדומות; כן, הוא השפיע על הארץ כולה, על כל העמים שאגדות קדמוניות אלה חדרו אליהם. אנו מוצאים אותו בכל עברי ההיסטוריה העתיקה, ביסודות וברת גם של העמים הפראיים ביותר, גם אם לרוב בצורה אחרת, בשינויים ולעיתים קרובות גם בתחפושת של ממש; ככל שהעם עתיק יותר כך הוא מופיע שם ביתר שאת וככל שהעם שמר יותר על זיכרונותיו הראשונים כך אנו רואים בבירור רב יותר כיצד המחוקקים, המשוררים והחכמים הראשונים התבססו יותר או פחות על הכרה אנושית קמאית זו בעיצוב העם. לפיכך, לשרידים פואטיים מועטים אלה הייתה השפעה גדולה ביותר בעיצוב מנהגי העולם ויצירת העמים הראשונים, הם מילאו תפקיד חשוב בכך, שלא זכה להכרה הראויה,

ושלעתים הטילו בו ספק, מה שלא הפחית מחשיבות ההשפעה החיובית שלהם. עם זאת, מאחר שדבר זה נמצא בעבר הרחוק כל כך, ושכספרים מסוימים הוא כבר מובא בפירוט מופרז חסר מעצורים, ושאל היוונים הוא נראה בצורה הברורה ביותר – אזי נסתפק בזה לעת עתה. נפנה כעת לאמנות השירה הלאומית עצמה של העם העברי.

עם זה היה שירי כבר מראשיתו. הייתה זו ברכה אלוהית פואטית שהבדילה את זרעם של שם, אברהם, יצחק ויעקב ושנים עשר בניו; האב הגוסס הניח אותה ככתר על ראשיהם, סך אותה כשמן על גלגלתם. דמעותיו של עשיו ונקמתו הממושכת מוכיחים מה גבוה היה ערכה של ירושת המילים האלוהיות האלה. היא עברה הלאה לבניהם ולבני בניהם: זרעו של חם נותר מקולל ועדיין כך כיום בקרב עמי המזרח הקרוב, זרע ישמעאל עדיין מחזיק במנהגים לפי האמרה הפואטית שהוטלה על אביהם ובה הוא מתגאה 'וְהוּא יְהִי פְּרָא אָדָם יָדוּ בְּכָל יָדוּ פֶל בּוּ וְעַל-פְּנֵי כָל-אֶחָיו יִשְׁכֵּן'. גם זרע יצחק וזרע יעקב אהב את עמו מתוך אותה אמונה ומתוך התרגשות ושמחה וגאווה גדולות אפילו יותר. המנהגים והגורלות כבר היו טבועים בו; פניו של יעקב מעל בניו הם כתמונה מופלאה המכילה את מנהגיו ותולדותיו החל מהרשמים הראשונים ועד לעת המאוחרת. השפעתם של שירים אלה על הזרע כולו הייתה יותר מירושת זהב, מסמל משפחתי מת או מדגל מנצחים בזו. כאשר כעבור מאות שנים המשחרר והמחוקק שלהם הופיע בפני העם חסר האומץ והמדוכא הזה, הוא לא נצטרך לנקוב בפניהם אף לא שם אחר כדי להעניק להם אומץ ותחושת הערכה למוצאם, אלא בשם אלוהי אבותיהם, אלוהי אברהם, יצחק ויעקב.

הוא עשה זאת, הוא גאל אותם באמצעות מופתים ואותות, וכשהם – כעת העם שלו, העם של אלוהים – היו בידיו, כיצד חיבק אותם? באילו אמצעים העניק להם את הרושם הראשון? באמצעות שירה! באמצעות השירה הנפלאה של יציאת מצרים, אשר בשפת המקור גם מבחינת המעטפת החיצונית שלה היא שירה חיונית לחלוטין, העומדת כחומה בפני ים הקנים, וכן השיר האחרון עומד כחומה האחרת לפסגת ההר. שם אתה נמצא בין התופים והמחולות של הגברים והנשים שנגאלו; ואילו כאן – מי קרא את השירה הזו ולא חש כי אף מחוקק לא סיים כך את דרכו! כל נפשו ולבו של משה, חוקיו, חייו, לבו, מנהגי עמו, ייעודו, מזלו ואסונו, כל ההיסטוריה שלו מצויה בשירה הנהדרה הזו. היא צריכה הייתה להיות יד

זיכרון למחוקק, שיר שישפיע **לנצח על המנהגים ועל לב העם**. החזרה המרגשת על החוק בספר דברים, המלאה בהיסטוריה, בקללות ובברכות, הייתה הכנה לכך, היסוד החי של יד זיכרון חיה; והברכה שבאה לאחריה (הברכה בעלת השינויים הקלים של אבי האומה האחרון) הייתה גולת הכותרת השירית של העמוד המעוט. איזה מחוקק שאף להשפיע **עמוק יותר על מנהגי עמו**? אפילו ליקורגס אינו משתווה לו; ואילו רצה לסכם את השפעת הווייתו במילים, היו מילים אלה **לשיר**.

גם העמים הסובבים השפיעו מן ההכרח על העם הזה. הסיפור של בלעם מדגים את הכוח שייחסו המואבים לקללות הפואטיות, שנאלצו להפוך לברכות על ברכות לעם ישראל. אפילו כיום אי אפשר לקרוא את הביטוי הפואטי הנעלה של סיפור זה עם הסערה שבו בלי לחוש יראה וחרדת קודש, אולם בה בעת בחזה נפוח; אז אפשר רק לשער כיצד ישראל שמע, למד, שר וחש אותה! קללת אויבו הפכה לזר מנצחים של שירת הלל סביב רקותיו.

כך הוא צעד לארצו: הניצחונות נמסרו לעם **בשירות** שלא נותרו בידינו. אולם אחת מאלה נותרה בידינו, והיא לאומית, מלאת **השפעה על העם**, על רעים כמו על אויבים, על שבטים לוחמניים כמו על שוחרי השלום, ואפילו על השכבות והמעמדות השונים יותר מכל שירה אחרת שאני מכיר, זוהי **שירתה של הגיבורה והמשוררת דבורה**. הלל ותוכחה, לעג ותהילה מתעופפים מידיה של המנצחת בכמות רבה יותר מחיצו של פינדארוס: אין ספק שהייתה לה השפעה גדולה על הטקסים העממיים! עד כמה היא נהנתה מהטבע והבינה את שפתו ביושבה תחת התומר – אז חי ישראל תחת גפן ותאנה. כאשר הפליט המדוכא, הרדוף, שניצל בעור שיניו, יותם, רצה להביא את עמו לכדי רחמים כלפיו ולהבנה ביחס למדכא העקוב מדם שלהם, הוא עשה זאת באמצעות משל, אולי המשל המוצלח ביותר מבחינה אפית-פואטית והיסטורית שאי פעם הוגד: הוא מכיל את **המקור והמנהגים** של כל המין העריץ על פני הארץ.

המלך השני על ישראל, **שלו ההשפעה הגדולה ביותר על עמו**, ששמו ושלטונו הפכו לשם נרדף לכוח ולרוממות של המלך, היה **רועה ופייטן**, מפייט הפיוטים הנפלא ביותר שהיה לישראל מעולם, ושהשפיע באופן מלכותי באמצעות פיוטים. הנבל החזק, המאלף פחד וזעם, היה זה שהביאו לחצרו של שאול, מחול ניצחון של נשות אומתו שהביא עליו את שנאתו

וקנאותו של שאול. הנבל היה זה שבסופו של דבר ליווה אותו אל המדבר ואל כיסא המלכות, בצער ובשמחה, אל הקרב ואל המזבח והילל את האל של עמו בכל מקום. כל תחושות לבו, האירועים הגדולים והמסוכנים ביותר בחייו זרמו אל שיריו, אל שירים שבהם ישנה אמת יוצאת דופן והשפעה כה גדולה על הלב, שירים שעמדו במבחן **אלפי השנים**, ועוררו את הלב ומשלו **בנשמה** בנסיבות ובאירועים השונים ביותר. בכל אלה היה מלך ישראל **משרת האלוהים** המסייע לאלוהים; העם שהופקד בידיו היה **עמו של אלוהים**, עדר שרועו הוא אדוני, **ושהמוסר** שלו צריך היה להיות ללא אח ורע בין העמים של פני הארץ. מזמורי דוד הם למעשה **מזמורים לאומיים**: גם אם העם שר אותם, נשמעה מהם מוזיקה שאת אופייה והשפעתה קשה לנו לתפוש. היא הייתה זר הניצחון בסוף חייו. כה אמר המלך במתיקות **במזמורי ישראל**: "רוחַ יְהוָה דָּבַר-בִּי וּמָלְתוּ עָלַי-לְשׁוֹנַי". שמעם של שיריו נשאר, השפעתם שרדה מעבר להשפעת ניצחונותיו. העם שר אותם, והנביאים עוררו את רוח מזמוריו, כפי שרוחו של משה עוררה אותו. הוא עדיין חי! אנחנו שומעים אותו מבכה את אבנר, מבכה את יהונתן ואנחנו בוכים איתו; אנחנו שומעים אותו עולז ואנו עולזים ביחד איתו; הרוח שריחפה מעל הנבל שלו השפיעה השפעה גדולה על הארץ, והיא תמשיך לעשות זאת, בשעה שהשירה של אומות אחרות חלום היא.

כפי שהייתה מלוכתו של **שלמה** כך הייתה גם שירתו, הוכחה מדברת כיצד **המנהגים** משפיעים על **השירה והשירה על המנהגים**. מעודנת, בוהקת, מפורשת, חדת-חושים ושופעת – כפי שהיא הייתה, כך הוא שר ומשל. מלכתו של עם זר הגיעה כדי לנסותו בחידות ובאמנות השירה, והוכנעה; הוא היה כה עשיר בשירים כמו בזהב ובהדר ובחוכמה; אמרותיו הן אשפה מלאה בחצים המחודדים ביותר של תבונה ופקחות, מעופם מנוצה והם פוגעים בלב. שירי **האהבה** שלו הם שושני הבוקר המעודנות והמסתוריות ביותר שידו של מלך אי פעם קטפה בעמק השמחה; חצרו נצצה, מלאה זמרים ומשוררים, מלאה מעריצים ומתחרים של המוזה המלכותית שלו; ספרו הפואטי האחרון מראה, כמו תוצאות מלכותו, שכל מה שאינו נוצר **מפירות יהוה** ריק הוא. אמנות השירה המעודנת או המבריקה לא הצליחה לעשות אותו או את עמו מאושר; ישראל ייחל למלך שאינו משורר.

הממלכה קרסה, ופה ושם פנו שליחי אלוהים לעם, נביאים, פייטנים; מעיר המלכות או מהמדבר, מההרים הדהד קולם, קולו של אלוהים הפונה לארצו ולבניו שסרו מהדרך. מי יכול עוד לקראם היום ולא יחס לו! גאווה ופחד מאלוהיו, אלוהי ישראל, ממילותיו ומהבטחותיו! רבים הם שדיברו מלאים ברוח האלוהים; לא את דבריהם אלא את דבר האלוהים, מילתו של אלוהים הייתה זו שאמרו; מה שראו ושמעו הפחיד או הסעיר אותם, ולכן הם היו חייבים לשיר. ישעיהו וחבקוק, הושע ומיכה, עמוס וירמיהו. הצורך לשיר בער בהם, ושירתם להבה! הארץ סביבם ארצו של אלוהים, הבמה למעשיו של אלוהים אל האופק הרחוק ביותר; העם סביבם עמו של אלוהים, לקללה ולברכה, לשכר ולעונש קשה פי כמה. הנה הם עומדים שם ועובדים, ומציגים ומשקפים. קולם רוצה למנוע את המפלה, אולם לשווא! המפלה באה, וכעת הופך ניגונם לנהי נוגע ללב, לנחמה ולתקווה. גם בהיותם בארץ רחוקה הם מיקרו את מבטו של העם לארצו, כיוונו אותו תמיד להרים שמהם יבוא עזרו, גבוה. העם נותר תמיד עמו של אלוהים, גם בארץ נכר; על נהרות כָּבֵל שָׁם יִשְׁבְּנוּ גַם-בְּכִינּוֹ בְּזָכְרֵנוּ אֶת-צִיּוֹן; על עֲרֵבִים תלו כינורותיהם, אילמים ועצובים: "אֵיךְ נִשְׁיר אֶת-שִׁיר-יְהוָה עַל אֲדָמַת נֶכֶר?" תחת נבואה הם חזרו בחזרה, ותחת שירים עצובים של ההווה, ובראייה גדולה של העתיד נזדקרו שוב חומות ירושלים ובית המקדש. קולה של הרוח המשיך לבקוע מגרונותיהם של הפייטנים והפטרוטים, עד שהם היו שוב לעם; וגם מאוחר יותר, בעתים של צרה ואומללות הגיע צליל של נחמה, הד של שמחה בזמן הנכון.

היה זה נהדר אילו אמנות השירה האלוהית הזו הייתה מצליחה להשפיע את מלוא ההשפעה שהייתה אמורה, שכן הזרע המתאים לשם כך כבר היה בה! אילו הייתה תמיד להבה שמלהיטה את הלב, פטיש המנתץ סלעים! אבל זה היה גם גורלה: "שִׁמְעוּ שְׁמוֹעַ וְאַל-תִּבְיֵנוּ, וְרְאוּ רְאוּ וְאַל-תִּדְעוּ." אולם מאחר שהמטרה כאן לא הייתה לשבח, להפליא או לגרות את האוזן, אלא לעשות, ללכת בעקבות, לציית, לשנות מנהגים ונטיות, לחיות בהתאם לרוח אחרת, אין ספק שהייתה זו דרישה גבוהה מדי, מעמסה כבדה מדי על אמנות השירה. האנשים פחדו מהנביא או שנאו אותו ונהו אחריו. מאחר שהמטרה של מזמוריו נישאה גבוה כל כך מעל מטרת השירה האנושית הפשוטה, בדיוק כשם שרוחו של הנביא שכנה גבוה מעל לרוח האנושית הפשוטה, לפיכך גם שכרה היה אחר. במקום להוביל אותה אל

הפרנסוס זרקו אותה אל הבור: השיר על הכרם שנשא באושים במקום ענבים מתוקים היה לעתים קרובות הסיפור של השפעתה. אולם האשמה לא הייתה של מי ששרו אלא של מי שהאזינו; ובכל זאת דבריהם – "הטל שירד מהשמיים, לעשות את הארץ פורייה ומניבה" – מצאו תמיד את מקומם.

גדולה הייתה השפעתה של אמנות השירה של העברים על עם זה ודרכו **על עמים רבים נוספים**. לאיזה עם פונה אלוהיו בשירים ומזמורים כמו אלהים זה לעמו? אמנות השירה של העמים האחרים נהייתה לאגדה, לשקר, למיתולוגיה, לעתים קרובות לזוועה ולבושה; שירה זו הייתה ונותרה של **אלוהים**! בת השמיים, כלת כבודו ונוקמת שמו. אם אצל כל העמים **המשורר** הפך להיות למשרתם הראשון של האלילים, לחנפן של העם והאצולה, לליצן ולבסוף למשחית המוסר, עד שמן ההכרח דבר לא נותר קדוש אצלם, אזי כאן היו **המשוררים** ללהט שכנגד עבודת האלילים, רדיפת הכבוד, החנפנות והמוסר הרופף; השירה שלהם הייתה מזבחו של **אל המעלות והאמת היחיד**. אילו דימויים! אילו תיאורים שלו **באיוב, בבראשית, בתהילים ובספרי הנביאים**! לא משנה אם אתה יהודי, נוצרי או טורקי, אתה מוכרח לחוש את רומה ולכבד ממקומך בעפר הארץ את החובות הטהורות הקשורות בה תמיד. **ההשגחה היחידה של האלוהים**, היכן היא מהוללת ונוכחת בעוצמה רבה יותר מאשר בהיסטוריה של העם הזה ובשיריו, בנבואותיו, במזמוריו המדברים מתוך היסטוריה זו. הנצרות עם החוכמה האלוהית הפשטנית שלה הסתעפה מגזע זה, ינקה את הלשד משורשיו בתמונה ובמילה. שיעור ונחמה, עידוד ואזהרה, כל מה שבן האלוהים זקוק לו, כל מה שהוא צמא לו במעמקי נפשו **נחשף** כאן בעוצמה או **מוסתר** בצורה מעוררת סקרנות, ובהיות כל השירה האנושית אוד עשן ושלולית מים, אזי בוהקת בזאת השמש מלאת אור, חיים וחום, גבוה מעל לעננים, לאד ולערפל.

אולם מדוע הוותרו שיעורים כה נשגבים אלה והכוחות הדוחפים אל המוסר האנושי במעטפת של **שירה לאומית** עממית כה צרה, מוגזמת, אפלה? אינני חושב שמי שחש את רוח השירים האלה **בעת ובמקום ההם** יכול היה לשאול את השאלה הזו. הם יועדו **לעם הזה**, ולפיכך הם היו חייבים להיות בשפה, במנהגים, בסגנון החשיבה של **העם** הזה ולא של אף עם אחר באף תקופה אחרת. ובכן, עם זה חי בתקופה ההיא עדיין תחת

עצים, גר בבקתות, בארצו, ארץ זבת חלב ודבש. נבירות פילוסופיות ומה שמכונה הפֶּשטות, המתעופפות באוויר כמו הדהודים נמסים, כרוחות בלתי נראות, היו זרים לו ולשפתו. כשם שאלוהים דיבר אליו בטבע ובכל המאורעות לאורך ההיסטוריה שלו, כך גם רוח אמנות השירה שלהם רצתה לדבר אליהם, ללבם, לחושיהם ולאדם בשלמותו. בתמונות אפשר היה לומר את מה שהפשטות הערומות כל כך לעולם לא יכולות היו להגיד או לכל היותר באופן דהוי ביותר. שפת התשוקה והסיפור יכלה להכיל עולמות בלתי נראים או עתידיים, להציג דברים מעודדים, מנחמים, שיתפתחו רק בתקופה מאוחרת יותר, בלי שהצגה פשטנית מדי תמנע את הגשמת הנבואות. היו אלה **חלומות של מלכות האלוהים**, של עתיד רוחני ומוצק, לוט בערפל, אבל בערפל מעורר, בריא, עשיר בטל השמיים. שירים מסוג זה צריכים היו לגעת בלב, באומץ, בחושים של האדם, ולא בראש ריק המלא בקורי הפֶּשטות או בצלליות של דמויות. הלירה השמימית הייתה זקוקה אם כן למיתר עבור כל צליל שישן בתוכנו, עבור כל דבר שאנו יכולים לחוש בלבנו. מעבר לכך, מי אינו מרגיש שדווקא במקום **הצר והאישי** הזה של העם ושל המין האנושי נמצאת ההשפעה הגדולה ביותר של השירה? העובדה שרוח השירה הזו דיברה אליהם באופן כה חשאי וכה קרוב, כשהיא עוקפת באופן כה חביב וחשאי את מאפייני הקדושה, הטבע, החיים הביתיים, וטווה חבלים המגיעים אל הלב, תמונות של השמים והעתיד בעמק שלהם: האם לא בזכות כך הייתה השפעת השירה הזו **החודרת והמוסרית** ביותר? הפכו אותה להפשטה, לבלבולי מוח לכל הזמנים והעמים, והיא לא תתאים יותר לאף עם או תקופה. העץ הפורח נשבר ומתנודד, תמונה יבשה, עצובה וסיבית של הפשטה מעל העצים. ולסיום, איזה **טירוף** הוא זה, איזו איוולת גאוותנית ושיכורה היא לא לזהות נכונה מי אנחנו, להציג אותנו כרוחות טהורות, כאטומים פילוסופיים ולרצות שאלוהים יתגלה לנו כמו יופיטר לְסִמְלָה, במה שהוא ומה שהוא חושב? כפי שכל הטבע של אלוהים, כפי שכל ההיסטוריה מדברת אלינו, כך אומרים המתורגמנים של שני אלה את אמנות השירה האלוהית!

אין ספק שאמנות השירה האלוהית הזו הפכה בסופו של דבר **למפלה** של העם הזה. היה זה כשהרוח עזבה אותה ורק הגופה שלה נותרה, **האות** שלא הובנה, שלא פורשה כהלכה. אין ספק שכאשר הם ספרו מילים, השחילו הברות והקריבו את המשמעות, טוו סביבה את אפסותם, חלומות

חסרי ערך ומהם הסיקו את מה שרצו, היה שם ענן סביב העם וסרט סביב העיניים של חכמיהם. מרוב ברק-התמונות הם לא ראו את הדבר עצמו, לא זיהו את מה שהיה עליהם לזהות. מעגל **ההשפעה החיה של השירה הזו על הלב, והמנהגים של העם** נעלם. הקסם פג, הארץ נמסרה לפגאנים שרמסו אותה; השפה וסגנון החשיבה הפכו להלניזם, תערובת של כאוס של עמים זרים ושפות זרות; הפרח הבתולי של שירתה לא היה עוד, ומתי הוא הופיע שוב אצל עם כלשהו, בחיים אנושיים כלשהם? היו אלה נעורים שעברו, חלום מתוק של שנות בלבוב שחלפו.

רוח אמנות השירה אמנם המשיכה עוד לנוע אנה ואנה בשקט, וככל שהייתה טהורה יותר כך הייתה השפעת גדולה יותר. אפילו על מעילי הקבצנים שלבשו הרבנים המאוחרים מוצאים טלאים של גדולה, מקומות נבואיים, שלמרבה הצער מוצאים אותם פה ו[שם]. למרבה הצער! דווקא עקב טלאים ומקומות נבואיים אלה הם הביאו על עצמם בקשיות עורף את דעיכתם בימי טיטוס והפכו לכדור בין עמי הארץ. הרחק מארצם הם התרחקו עוד ועוד מהמקומות הקדושים והחיים של שירתם, גם אם הם שמרו עליהם בהקפדה ובעזרתם החזיקו בייחודיות החיצונית של המוסר והמנהגים שלהם. האם יגיע היום שבו רוח נביאיהם תבקר אותם שוב, תראה להם מהי הגשמה, ותהפוך אותם לעם של אדונם, של אלוהיהם? כיום ההיסטוריה והאופי של העם הנפלא הזה מציגה בפנינו, אפילו בנפילתו, איזו **השפעה** הייתה לאמנות השירה הקדושה על אבותיהם ובחלקה קיימת עדיין עליהם.

ומה הייתה השפעה זו במילה אחת? היא הייתה **אלוהית, תאורגית**. כל מה שהמשוררים מהללים או מנסחים בשקרים ומשקרים בנוסחאות, כל זה היה כאן אמת: השראה של המקור הקדוש של שירתם; וכוונת השפעתה הייתה לא פחות מטוהר המוסר, המנהגים, הלב כולו של העם במובן העמוק ביותר. העם הזה צריך היה להיות כמורת האלוהים, עם מלכותי; זו הייתה אמנות השירה כולה וזו מטרתה היחידה. בכל מה שהייתה ושלא הייתה, אם כן, בכל מה שרצתה להשיג ולא השיגה היא אב הטיפוס הייחודי ביותר, המלמד אותנו "כיצד אמנות השירה **צריכה להשפיע על מנהגי העם, וכיצד היא לרוב אינה משפיעה!**"

(מגרמנית: יפתח הלרמן-כרמל)